

Veerse Meer een icoon voor maakbaar Nederland

Diagonaalkaart die Nico de Jonge met de afdeling landschapsverzorging maakt in 1960 als bijdrage aan de totstandkoming van de eerste nota ruimtelijke ordening.

Lange tijd heeft Nederland geloofd in een maakbaarheid van het land. In 1954 werd het verplicht om bij alle ruilverkavelingen een landschapsplan te presenteren. Al het ruimtelijk beleid, landbouw, volkshuisvesting en economische ontwikkeling, maar ook defensie, recreatie en natuurbescherming moest op elkaar afgestemd, uitgewerkt door de Rijksdienst voor het Nationale Plan. Dit leidde uiteindelijk in 1960 tot de Nota inzake de ruimtelijke ordening, later de Eerste Nota genoemd. Een advisering van Staatsbosbeheer was verplicht voor alle ontginningsprojecten. De rijksdienst voor het Nationale plan had een lijst met beschermde natuurgebieden. Op veel plaatsen in Nederland is dit geloof in maakbaarheid nog te zien in het landschap. Zoals bij het Veerse Meer in Zeeland, in de jaren zestig ontworpen door Nico de Jonge van Staatsbosbeheer.

— Jan Janse (Adviseur en coördinator landschap en cultuurhistorie, Staatsbosbeheer)

> Na de watersnoodramp van 1953 werd de veiligheidsopgave snel opgepakt door de Deltacommissie met de Deltawerken en afdamming van zeearmen. Hier ontstonden de eerste grote recreatielandschappen. In Zeeland werd de Zandkreek afgesloten (1957-1960) en ontstond het Veerse meer. Voor het Veerse meer werd bepaald dat een doelgroep van 5 miljoen recreanten haalbaar moest zijn, uitgaande van een actieradius van 90 km voor dagrecreatie. Voor weekendrecreatie werd uitgegaan van 225 km actieradius waarbij zelfs uitgegaan werd van 25-30 miljoen mensen. Staatsbosbeheer kreeg de opdracht een plan te maken voor de inrichting van water en oeverrecreatie van het Veerse Meer.

Doelmatig en flexibel

In 1960 werd Nico de Jonge (voormalig student bij professor Bijhouwer) hoofd van de afdeling Landschapsverzorging bij Staatsbosbeheer. Hij was een actieve pleitbezorger voor planmatige landschapsvorming. In 1960 schreef hij dat hij de landschapsbeschermers dankbaar was voor de natuur die zij vanaf het begin van de 20^e eeuw van de ondergang hadden gered, maar dat voor de toekomst van het landschap en de samenleving een puur conserverende opstelling een bedreiging vormde. “Om tot een ‘hogere cultuurprestatie’ te komen was landschapsbouw nodig. Drie jaar na zijn aanstelling bij Staatsbosbeheer werd de naam van zijn afdeling veranderd in landschapsbouw. Ontwerpen was volgens hem een middel om de

culturele waarde en schoonheid van het landschap te vergroten. Dit was vele jaren leitmotiv voor de afdeling. Voor Nico de Jonge was het ontwerp ook een middel om de functies die het landschap moest vervullen een plek te geven. Ontwerpen moesten doelmatig zijn en flexibel, dus veranderingen in gebruik kunnen toelaten. Nico de Jonge vond dat de functie van recreatie en die van landbouw maar gescheiden moesten worden omdat anders de recreant last zou hebben van agrarische activiteiten. Dit is bij het Veerse meer ook duidelijk terug te zien.

Landgoedachtig ensembles

Wars van mode tekende Nico de Jonge zijn bosblokken als abstracte strakke elementen, niet geromantiseerd, maar zakelijk. In het geval van De Schotsman, in het Veerse meer plan, versterkte hij dat door in het plan aan te geven dat een goede boszoom wenselijk was. Het kenmerkende voor de bosontwerpen van De Jonge is vooral de maatvoering en het streven naar grootse effecten. Hij schakelde kleine oppervlakten bos aaneen tot lange lijnen en landgoedachtig ensembles. Nico de Jonge kreeg het aan de stok met boeren over zijn visie maar ook met de beschermers. Hij zou als rigoureuze ontwerper vaak geen rekening houden met bestaande waarden en structuren. Af en toe ergerde De Jonge zich aan de geuite zorgen over de gevolgen van zijn plannen. Zo verweerde hij zich tegen commentaar op het planten van bos op de drooggevallen zandplaten in het Veerse Meer met de uitspraak ‘dat men het silhouet van Veere toch niet van overal vandaan hoefde te zien’. Maar hij paste zich ook aan, door vanaf

Afsluiting Lauwerszee met de twee laatste caissons, foto Deltadienst 1969

Huidige situatie De Schotsman, doorzichten naar het water komend uit het bos.

foto: Maurice Krul/Staatsbosbeheer

Plan Veerse Meer waarbij 220 ha bos werd aangeplant. Ontwerp: Nico de Jonge en Ellen Brandes-de Lesterieux.

midden jaren zestig meer rekening te houden met bestaande ecologische waarden en natuur als een landschapsfunctie mee te nemen in zijn ontwerpen.

Het Landschapsplan Veerse Meer

Voor de verschillende vormen van water- en oeverrecreatie op en rond het Veerse Meer werd een zonering voorgesteld: Waterrecreatie bij de afdammingen, verblijfsrecreatie op meerdere plaatsen geclusterd langs de oever. Stranden en grasvelden aan het water werden zo gepositioneerd dat ook dagrecreanten ze konden gebruiken. Voor de ontsluiting werden paden en parkeerplaatsen gepland aan het einde van insteekwegen. De platen en schorren in het middengebied werden als natuurgebied bestemd voor extensieve recreatie. Om er te kunnen komen werden kleine aanleghaventjes gepland.

Ruimtelijk gaf De Jonge het recreatiegebied Veerse Meer vorm als een samenhangend geheel door in breedte variërende gordels van bossen te projecteren langs de gehele noord- en zuidgrens met het agrarische gebied. Ze vormen samen met de kampeer- en huisjesterreinen een aaneengesloten rand langs de voormalige zeedijken. De meeste bossen en verblijfssterreinen bevinden zich buitendijks, maar niet allemaal.

Eilanden

Met het bebossingsontwerp van de oevers en de door water omgeven platen vergrootte De Jonge de afwisseling in de beleving van het Veerse Meer voor boten. Het bos op de Haringvreter scheidt bijvoorbeeld de historische vaargeulen in een hoofdgeul langs Veere en een nevengeul langs Kamperland. Langs de hoofdgeul toont de schets brede onbegroeide zandplaten, terwijl langs de nevengeul de bosranden relatief dicht langs de oever lopen. In het bos op de Haringvreter zijn twee kleine open ruimten als luwe kampeerplekken voor passanten bedacht. De Jonge plande naast de bestaande Haringvreter nog een paar kleinere eilanden (delen van platen die al dan niet na ophoging permanent zouden droogvallen). Hierop tekende hij echter geen bos.

Omdat de ontwikkeling van stranden aan de oevers te lang duurde vanwege het hoge slibgehalte, werden de oevers met gras ingezaaid. Bijzonder is dat deze voor de recreatie bedoelde noodgreep op veel graslanden tot hoge natuurwaarden heeft geleid met orchideeën en laagveenontwikkeling op de wat nattere plekken.

Ook in het Veerse Meer kwamen enkele eilanden. De Soelekerkeplaat moest de zuidelijke uitloper van de Haringvreter beschermen tegen verdere oeverafslag. De vorm werd bepaald door de één-meter-dieptelijn. Het eiland werd nadat het werd ingezaaid met stuifgraan en graszaad (tegen zandstuiving), verder vrij gelaten voor spontane vegetatie en ontwikkeling. In 1973 werden er opnieuw ontwerpen gemaakt voor een aantal eilanden. Deze eilanden vormden een scheiding tussen de beroepsvaart en recreatieve vaart en werden tussen de Goudplaat en het recreatieterrein De Piet geplaatst op een ondiep deel in het Veerse Meer. Hierdoor ontstonden meer recreatieve

mogelijkheden. Ook dit ontwerp werd gebaseerd op de natuurlijke patronen van de al bestaande platen en geulen. Het bos op de Haringvreter ligt op het hoge zandige deel van de plaat in een strak geometrische vorm door de contouren van de plaat als ware te herhalen.

Geulen en krekken

Het ontwerp met de contrasterende vormen als tegenhanger van de natuurlijk gevormde krekken, geulen en platen, zijn nog steeds aanwezig maar wel enigszins afgevlakt. De kenmerkende overgang tussen landbouw en bos na de uitbreiding is in enige mate behouden gebleven. De confrontatie bij het dorp Kamperland met het recreatiegebied is vormgegeven als beëindiging met recreatieblokken en bosblokken. Een dunne schil bos moest de wereld van de haven scheiden van de polder. Hier anticipeerde De Jonge al op de latere recreatieve ontwikkeling van de haven dor deze te scheiden van het agrarische landschap. Hij beëindigde de strook tegen het dorp met een blokvormig bosje wat als buffer een stevige rand aan het dorp bood.

Vanaf het Veerse Meer gezien vormen de kreek en de haventoeegang van Kamperland een goed herkenbare brede opening in het bos. Ten oosten

Boven: Aanplant van de Schotsman na afsluiting zeearm, aanleg dagrecreatieterreinen, wegen en paden bron beide foto's GEO-web viewer provincie Zeeland.

Links: uitsnede ontwerp Veerse Meer, ter hoogte van havenmonding Kamperland en Veere.

Ontwerpschets van de Haringvreter, 1965 Ellen Brandes – Lesterieux

van de havenmondung schetste De Jonge op de buitendijkse gronden een groot bos voor extensieve recreatie en natuur. Op de tegenoverliggende zandplaat de Haringvreter projecteerde hij ook een bos. Zo benadrukte hij het verschil tussen de bredere vaargeul waaraan Veere ligt en de vaargeul langs Kamperland. De westelijke rand van de beide bossen legde hij in het verlengde van de Sint Felixweg. Daardoor zou voor het verkeer op het Veerse Meer de haventoeegang van Kamperland vanaf beide vaargeulen herkenbaar zijn als een brede opening in de rand van bossen en bungalowparken langs de noordoever. Het deel van de Ruiterplaatweg parallel aan het Veerse Meer naar het westen lopend, had De Jonge tussen de oever en het bungalowpark gedacht. De huidige geprivatiseerde oever is dus niet volgens het idee van De Jonge openbaar gebleven wat wel zijn insteek was.

Beplanting

De Jonge en zijn collega's planden de aanleg van gemengde loofbossen, gebaseerd op de mogelijkheden die er waren om de nog zilte gronden te beplanten. Voor het Veerse meer zijn de totale beplantingslijsten nog bekend: es en eik naast esdoorn, Hollandse iep en Canadese en Grauwe populier werden aangeplant. Bijzonder is de toepassing van kerngebieden op de wind waar de meest windbestendige soorten als de populieren de wind en zout bij de gevoeliger soorten als de eiken weg moesten houden. Voordeel was dat dan ook snel een bos werd bereikt omdat deze soorten sneller groeiden.

De aanplant is goed te zien op de luchtfotoreeks van de provincie Zeeland 1959 (vooraf) met de plaat Onrust waar 1970 de grootste aaneengesloten bossen aan het Veerse meer werden geplant.<

j.janse@staatsbosbeheer.nl